Itella Oyj

Ystävien kanssa kohti kesää

Kuvat: Jorma Säynäjäkangas, *kuviin liittyvä juttu sivulla 22-23.*

Kuva vasemmalla: Anneli Kujala rakentaa omaa kolmiulotteista verkostokarttaaihmissuhteistaan. Vieressä viittomakielenohjaaja Sara Ruohonen ohjaa ja avustaa.

Kuva oikealla: Paula Senbomin aiheena on nainen, jonka käden päällä kyyhkynen pitää kirjettä nokassaan.

Kuva vasemmalla: Marja Korteniemi työstää sydäntä, joka kuvaa hänen läheisiä ihmissuhteitaan. Vieressä (vas.) kurssin kuvataideopettaja Irene Kangasniemi ja tulkki Leena Rauhamäki

TUNTOSARVI

Nro 6–7 ◆ Kesä–heinäkuu 2012

Suomen Kuurosokeat ry

Aluesihteeri on kuurosokeusalan ammattilainen

Ystävien kanssa kohti kesää

Sisältö

Pääkirjoitus: Mahdollistaako Yle-vero palvelut kaikille?..... 3
Kuurosokea Kari kuntoilee pyöräilemällä..... 4
Menovinkki: Oletko nähnyt kuurosokeiden keilaavan?..... 5
Järjestökonkari Geir Jensenin kesä on täynnä ohjelmaa..... 6
Viisi kysymystä..... 7
Kuurosokeuden seurannaisvaikutukset ja sosiaalinen tuki..... 8
Sopeutumisvalmennuksessa tehdään töitä..... 10
Kolumni: Mikä minä olen?..... 11
Aluesihteeri on kuurosokeusalan ammattilainen..... 12
Aluesihteeripalvelut esittäytyy..... 14
Viisi kysymystä: vastaukset..... 16
Aluesihteerityö näkyväksi - JET-koulutushanke..... 16
Viittomakielen ohjaaja vastaa kuurosokean palveluntarpeseen 18
Tiedotukselta: Osallistu kotisivujen kehittämiseen..... 20
Kesänavausilta..... 21
Ystävien kanssa kohti kesää..... 22
Takakansi: Ystävien kanssa kohti kesää - valokuvia..... 24

Etukannen kuva: Kari Hyötylä lähdössä jälleen uudelle pyöräretkelle, tällä kertaa enonsa Kalervo Yrityksen kanssa. Kuva: Pentti Pietiläinen. Tuntosarvi 8/2012 ilmestyy viikolla 34. Aineiston viimeinen jättöpäivä 31.7. Aineistoa voi lähettää osoitteeseen: tiedotus@kuurosokeat.fi.

TUNTOSARVI
38. vuosikerta

ISSN 0358-2280

Julkaisija
Suomen Kuurosokeat ry.

Taitto
Katriina Ekola

Päätoimittaja
vs. tiedottaja Katriina Ekola, p. 040 753 2026, s-posti: tiedotus@kuurosokeat.fi.

Toimitusneuvosto
Esko Jäntti (puheenjohtaja), Aarne Pirkola, Ari Suutarla, Jaakko Evonen (sihteeri) ja Katriina Ekola.

Hinta
Vuosikerta 25 euroa. Suomen Kuurosokeat ry:n jäsenille ja asiakkaille ilmainen. 12 numeroa vuodessa isokirjoituksella, pisteillä, äänitteenä, videona ja/tai elektronisena versiona. Ruotsinkielinen Känselsprötet ilmestyy 4 kertaa vuodessa isokirjoituksella.

Tilaukset ja osoitteenmuutokset
Suomen Kuurosokeat ry, PL 40, 00030 IIRIS, p. 040 778 0299, faksi 040 604 7477, s-posti: kuurosokeat@kuurosokeat.fi. Toimiston aukioloaika ma–pe klo 8.00–15.45.

Painopaikka
Oriveden Kirjapaino.

Toimituksella on oikeus käyttää lehden juttuja yhdistyksen internet-sivuilla **www.kuurosokeat.fi**.
Tuntosarvi on Kulttuuri-, mielipide- ja tiedelehtien liiton Kultti ry:n jäsenlehti.

Mahdollistaako Yle-vero palvelut kaikille?

Eduskunta on käsitellyt liikenne- ja viestintävaliokunnassa sekä valtiovarainvaliokunnassa hallituksen esitystä yleisradioverolaeiksi. Valiokuntien mietinnöt valmistuivat 13. kesäkuuta.

Mikäli lakiesitys menee läpi nykyisessä muodossaan, jokainen 18 vuotta täyttänyt on velvollinen maksamaan Yle-veroa vuoden 2013 alusta alkaen.

Yle-vero on henkilökohtainen ja veron suuruus riippuu tuloista. Vero on 0,68 prosenttia verovelvollisen ansio- ja pääomatulojen yhteismäärästä. Veron yläraja on 140 euroa. Mikäli henkilön edellä mainitut tulot jäävät alle 7 352,24 euroa vuodessa, Yle-veroa ei tarvitse maksaa.

Veron maksamiseen ei vaikuta se, onko henkilöllä televisio tai käyttääkö hän Yleisradion muita palveluja (radio, internet, erilaiset mobiilipalvelut kännykkään).

Aistivammaisten on vaikeaa tai jopa mahdotonta hyödyntää Yleisradion nykyistä laajaa palveluvalikoimaa. Jos lakiesitys tulee voimaan, koskettaa Yle-vero kuitenkin kaikkia. Näin ollen on ensiarvoisen tärkeää huolehtia siitä, että palvelujen ulkopuolella olevat eivät joudu rahoittamaan palveluja ihmisille, joille niitä on muutenkin tarjolla.

Koska vero on pakollinen, antaa se maksajilleen perustellun mahdollisuuden vaatia YLE:ltä käytettävissä olevia palveluja. Onneksi vammaisjärjestöt ja yksittäiset henkilöt ovat jo lähteneet liikkeelle varsin näkyvästi, mutta riittääkö se?

Katriina Ekola
tiedottaja ◆

Kari Hyötylä (vas.) ja pyöräilykaveri Reino Bruun lähdössä tutkimaan pyöräilyreitteja uudella tandemilla.

Kuurosokea Kari kuntoilee pyöräilemällä

Teksti: Risto Hoikkanen, kuva: Pentti Pietiläinen

Kuurosokea aktiivipyöräilijä **Kari Hyötylä** tutkii ylpeänä uutta hienoa polkupyöräänsä. Hän on pyöräillyt jo yli kolmekymmentä vuotta. Pyörä on tandem, jonka takapenkillä Kari istuu polkien samaa tahtia edessä istuvan näkevän oppaan kanssa. Parhaat reissut ovat olleet puolen Suomen mittaisia.

Karilla aiemmin ollut kaksipyöräinen tandem oli hyvä ja uskollinen matkakumppani. Sillä matkattiin vuosia hyvän ystävän ja pyöräilykaverin, **Reino Bruunin**, kanssa. Kari ja Reino muistelevat yhteisiä pyöräilytapahtumia, joita kertyi yhteensä 12 jo Karin asuessa Hämeenlinnassa. Matkat vaihtelivat 42 km lenkistä aina huikeaan 102 km lenkkiin. Tampereella asuessaan Kari on osallistunut neljästi Pirkan pyöräilyyn. Ajomatka on 43 km.

Kari kommunikoi taktiilisti eli tuntoaistin avulla. Yhteys pyöräilykumppaniin on tärkeää säilyttää myös ajon aikana. Ajan myötä Karille ja Reinolle on kehittynyt aivan oma kommunikointitapa tähän erityiseen tilanteeseen. He käyttävät selkään, käsivarteen tai reiteen annettavia merkkejä. Jos Kari haluaa pitää tauon ajon aikana, hän piirtää suuren x-merkin Reinon selkään. Liikkeelle lähdettäessä Reino antaa merkin Karin polveen, jotta starttipolkaisu sujuu yhtäaikaisesti.

65-vuotias Kari on halunnut jatkaa tandempyöräilyä ikääntymisestä huolimatta. Nykyisin tarjolla on myös kolmipyöräisiä tandemeja, joissa tasapaino on helpompi säilyttää ja matkanteko muutenkin turvallisempaa. Kevättalvella 2011 Kari alkoi tutkia, millainen pyörä hänelle sopisi parhaiten. Selvitysten jälkeen hän päätyi Wulfhorst-merkkiseen saksalaisvalmisteiseen tandemiin, jossa on pieni sähköapumoottori. Hinta oli liian korkea yksin maksettavaksi. Siksi Kari valmisteli tukihakemuksia eri toimijoille ja yrityksille. Hienosti yritykset ja toimijat tulivat mukaan hankintaan. Kari on syntynyt ja elänyt lapsuutensa Kittilässä ja yksi tukijoista on Hettula Oy Karin kotiseudulta. Lisäksi ystävät ja sukulaiset tukivat hanketta varsin mittavasti. Polkupyöräkassaa kerryttivät myös Tampereen kaupunki ja Pirkanmaan Lions-klubit, Tampereen ev.lut. seurakunnat sekä Suomen Kuurosokeat ry. Koko summa, noin 7200 euroa saatiin kokoon ja hankinta on tehty.

Nyt Karilla ja pyöräilykavereilla on edessä jälleen uusi pyöräilykausi ja monta uutta matkaa. Toiveissa on paljon kilometrejä, luonnon tuoksua, hikeä ja urheilun nautintoa. Lämmin kiitos teille kaikille tätä tärkeää hankintaa tukeneille! ◆

Menovinkki

Oletko nähnyt kuurosokeiden keilaavan?

La 25.8. klo 9.15–11.30 Järvenpään keilahallissa kuurosokeiden mestaruuskeilailut.

Su 26.8. 9.30–11.30 joukkuekisa, jossa kuurosokeat kohtaavat Suomen Kuurosokeat ry:n johtoryhmän.

Tule kannustamaan kaikkia keilaajia hyviin suorituksiin! ◆

Geir Jensen (vas.) ja Seppo Jurvanen ovat olleet ystäviä jo useamman vuoden ajan.

Järjestökonkari Geir Jensenin kesä on täynnä ohjelmaa

Teksti ja kuva: Jaakko Evonen

On lämmin ja aurinkoinen toukokuinen ilta Onnelassa, Tuusulassa. Pitkä talvi on ohi ja kesä aivan nurkan takana. Lämpimien kelien lisäksi ilmassa on kansainvälisyyttä, sillä Onnelaan on saapunut kokoukseen Euroopan Kuurosokeiden Liiton (EDBU) hallituksen väkeä. Kokouslistalla on **Seppo Jurvasen** raportin mukaan muun muassa talousasioita, tulevan Bulgarian yleiskokouksen asioita sekä EDBU:n ja Euroopan Unionin yhteistyökuvioita.

Kokouksen jälkeen saan mahdollisuuden jututtaa pääsihteeri **Geir Jenseniä**. Hän on kotoisin Norjasta.

Geir Jensenille kuuluu hyvää. Hän totesi, että on taas mukavaa käydä Suomessa. Hänellä on kesän aikana suunnitelmissa muun muassa vierailu Venäjän Moskovaan paikallisen kuurosokeiden yhdistyksen juhlaan sekä lomailua Norjan länsirannikolla.

Keskustelumme kääntyy seuraavaksi **Lex Grandiaan** ja Kuurosokeiden Maailmanliiton (WFDB) tilanteeseen. Kun kysyin Jenseniltä hänen omia muistojaan Grandiasta, hän sanoi Grandian olleen tärkeä ihminen, joka oli aktiivinen YK:ssa ja IDA-järjestössä (International Disabilities Association), piti luentoja ja puhui kuurosokeiden oikeuksista. Maailmanliiton osalta Jensen mainitsi, että edessä on työtä vuoden 2013 Helen Keller -konferenssin osalta.

Kysyin myös kuurosokeiden nuorten tilanteesta Norjassa ja Norjan kahden kuurosokeusjärjestön (FNDB ja LSHDB) toiminnasta. Jensenin mielestä kuurosokeiden nuorten tilanne Norjassa on hyvä. Paikallisista kuurosokeusjärjestöistä hän totesi, että niiden välillä on joitakin yhteisiä näkemyksiä tulkkaus- ja opastuspalveluiden sekä kuntoutuksen osalta. Lopuksi hän kertoi vielä, että Suomen ja Norjan kuurosokeiden järjestöjen keskinäinen yhteistyö toimii hänestä aika hyvin. ◆

Viisi kysymystä

Aatos Ahonen

1. Monessako valtiossa on käytössä vasemmanpuoleinen liikenne?

2. Pohjolassa kärsittiin kova nälänhätä vuosina 1695, 1696 ja 1697. Kylmä kevät ja kylmä kesä toivat kovan kadon. Ilmiö liittyy laajempaan ilmiöön ja se oli vuosina 1450–1800-luvun puoliväliin saakka. Millä nimellä tätä ilmiötä kutsuttiin ja kutsutaan edelleenkin?

3. Mustekaloja on erilaisia. Millä yleisnimityksellä näitä kutsutaan?

4. Rautatie on ollut Englannissa 1800-luvulta alkaen. Milloin avattiin virallisesti Manchesterin ja Liverpoolin välinen ratayhteys?

5. Pentagon on Yhdysvaltain puolustusministeriön hallintorakennus. Mistä tämä toimistorakennus on saanut nimensä?

Vastaukset sivulla 16.

Kuurosokeuden seurannais-vaikutukset ja sosiaalinen tuki

Teksti: Merja Kovanen

Toisenlainen toimintaympäristö -projektissa oli tavoitteena selvittää kuurosokeuden seurannaisvaikutuksia eli sitä, miten kaksoisaistivamma vaikuttaa kuurosokean henkilön ja hänen lähipiirinsä elämään. Monet kuurosokeuden vaikutuksista liittyvät elämän perustoimintoihin ja ovat välittömästi havaittavissa. Välittömien seurannaisvaikutusten lisäksi on olemassa suuri joukko välillisiä vaikutuksia, joiden havaitseminen vaatii asioiden tarkempaa selvittelyä ja erilaisten tapahtumien keskinäisten yhteyksien hahmottamista. Ruotsissa puhutaan kuurosokeutta tarkasteltaessa seurannaisvaikutusten ketjuista, mikä kuvaakin hyvin kaksoisaistivamman kokonaisvaltaisia vaikutuksia elämän eri osa-alueilla.

Esimerkkinä kuurosokeuden välittömästä seurannaisvaikutuksesta voidaan pitää ympäristön ja sen tapahtumien havainnoinnin vaikeutumista. Tällä on useita välillisiä seurannaisvaikutuksia, kuten itsenäisen liikkumisen, ihmisten tunnistamisen ja erityisesti ryhmätilanteissa tapahtuvan vuorovaikutuksen hankaloituminen. Henkilö voi kohtaamiensa vaikeuksien vuoksi alkaa välttää muiden ihmisten seuraan hakeutumista, mikä luonnollisesti vaikuttaa sosiaalisiin suhteisiin ja henkiseen hyvinvointiin. Sosiaalisen verkoston rakenne muuttuu ja kontaktit keskittyvät omaan lähipiiriin, mikä rajoittaa sekä henkilön että lähipiirin toimintaa. Ympäristön havainnoinnin ongelmasta kehittyy siis kokonainen seurannaisvaikutusten ketju.

Lähipiiri sosiaalisen tuen tuottajana

Lähipiiri on merkittävin sosiaalisen tuen tuottaja kuurosokealle henkilölle. Riittävä ja oikeanlainen sosiaalinen tuki ehkäisee negatiivisten seurannaisvaikutusten kasautumista. Kaikilla kuurosokeilla ei ole luonnostaan riittävää sosiaalista verkostoa. Verkoston ohuus tai puuttuminen lisää negatiivisten seurannaisvaikutusten kerrostumisen riskiä.

On tärkeää, että lähipiirillä on riittävästi tietoa kaksoisaistivamman vaikutuksista ja kuurosokeana elämisestä. Oman perheenjäsenen tai muun itselle läheisen henkilön kuurosokeutuminen tuo mukanaan myös tarpeen oppia erityisiä taitoja, kuten kommunikointia ja opastamista. Lisäksi sekä kuurosokea että lähipiiri tarvitsevat psykososiaalista tukea, mahdollisuutta keskustella kaksoisaistivamman vaikutuksista eri osapuolten elämään ja ihmissuhteisiin. Kaksoisaistivamman mukanaan tuomiin muutoksiin sopeutuminen on vaativaa sekä kuurosokealle itselleen että lähipiirille.

Yhteiskunta ehkäisee omalta osaltaan negatiivisten seurannaisvaikutusten kasautumista mm. tarjoamalla kuurosokeille erilaisia itsenäistä toimintaa ja osallistumista tukevia palveluita, kuten tulkkausta, henkilökohtaista apua ja kuljetuspalvelua. Kuntoutus ja sopeutumisvalmennus ovat palveluita, joihin perheenjäsenet voivat osallistua kuurosokeiden mukana. Jostain syystä projektin eri toimintoihin osallistuneet kuurosokeiden perheenjäsenet eivät juurikaan olleet löytäneet tietään näiden palvelujen piiriin ilmeisestä tuen ja ohjauksen tarpeesta huolimatta.

Vertaistuen merkitys

Lähipiirin ja yhteiskunnan tuottaman sosiaalisen tuen lisäksi monet kuurosokeat ovat kokeneet vertaiskontaktien helpottavan sopeutumista ja uuden tasapainon löytämistä. Muilta kuurosokeilta on mahdollista saada henkistä tukea ja vinkkejä erilaisista käytännön ratkaisuista. Vertaisseurassa monet ovat myös huomanneet, ettei kuurosokeudesta seuraa pelkästään negatiivisia asioita. Erityisesti vertaiskontaktien kautta tuleva yhteisöllisyyden ja keskinäisen tuen kokemus on monien mielestä positiivinen asia. Toisenlainen toimintaympäristö -projektissa tehtyjen kartoitusten ja haastattelujen perusteella suurin osa kuurosokeiden ystäväpiiristä muodostuu toisista kuurosokeista.

Myös jotkut lähipiirin jäsenistä osallistuvat kuurosokeiden vertaistapahtumiin, kuten vuosikokouksiin tai kuurosokeiden kerhoon. Omat keskinäisen tuen verkostot heiltä kuitenkin puuttuvat kuurosokeiden lasten vanhempia lukuun ottamatta. Lähipiirin jäsenet kaipaavat myös erityisesti heille suunnattuja arjen käytäntöjä ja kuurosokean kohtaamista käsitteleviä materiaaleja. ◆

Sopeutumisvalmennuksessa tehdään töitä

Teksti: Heikki Majava ja Sinikka Merkkiniemi

Suomen Kuurosokeat ry järjestää RAY:n tuella sopeutumisvalmennusta eri ryhmille. Sopeutumisvalmennusta järjestävät aluesihteeri- ja kuntoutumispalvelut Tampereella ja Muuramessa. Osa kursseista on suunnattu ryhmille ja osa on mahdollista suorittaa yksilöllisen ohjelman mukaan.

Sopeutumisvalmennus on tavoitteellista kurssitoimintaa. Jokaiselle sopeutumisvalmennuskurssille on asetettu tavoitteet, jotka sen aikana pyritään saavuttamaan. Tämä merkitsee sitä, että kurssille osallistuvien on sitouduttava osallistumaan koko kurssiohjelmaan. Sieltä ei voi poimia vain niitä osia, jotka itsestä tuntuvat hauskimmilta.

Sopeutumisvalmennuskurssien järjestäjät ovat joutuneet usein selittämään osallistujille, että kurssin koko ohjelmaan on osallistuttava. Tämä johtuu siitä, että on erehdytty luulemaan kurssia samanlaiseksi kuin järjestötoiminnan leiriä tai virkistyslomaa.

Järjestötoiminta järjestää virkistyslomia ja erilaisia leirejä. Nämä ovat muodoltaan sopeutumisvalmennusta ja Kelan kuntoutumiskursseja ja vapaamuotoisempia. Leirien ja virkistyslomien tavoitteena on virkistyminen, sosiaalinen kanssakäyminen sekä erityisesti vertaistuki. Näin ollen ohjelmaan rakennetaan enemmän valinnaisuutta ja mahdollisuutta osallistua omien halujen mukaan tiettyihin osiin ohjelmasta.

On hyvä pitää mielessä näitä eroja kun hakeutuu kursseille tai leireille. Ja vaikka sopeutumisvalmennuksessa tehdään töitä, ei se tarkoita etteikö siellä voisi olla hauskaa. ◆

Kolumni: Mikä minä olen?

Teksti: Esko Jäntti, kuva: Kalle Kiviniemi

Olen pohdiskellut välillä, että mikä minä olen? Olenko kuurosokea vai kuulonäkövammainen? Sanassa kuurosokea on kuuro, joka tarkoittaa mielestäni henkilöä joka ei kuule lainkaan ja sokea joka ei näe lainkaan. Sanassa kuulonäkövammainen on yhdistettävissä sanat kuulovammainen ja näkövammainen. Kuulovammainen on mielestäni henkilö, jolla on heikentynyt kuulo ja näkövammainen on heikkonäköinen. Mukana on lisäksi sana vammainen.

Vammaiseksi en itseäni kuitenkaan koe. Lääkärien lausuntojen perusteella olen todella heikkonäköinen, lähes sokea ja todella heikkokuuloinen, lähes kuuro. Kuurosokeudesta on tehty laaja määritelmä mitä se tarkoittaa. Voisi sanoa määritelmän pohjalta, että kuulonäkövammaiset ovat kuurosokeita. Osa meistä on Usherin Syndromaa sairastavia. Minullakin on Usherin Syndrooma, joka on perinnöllinen tauti. Usheriin liittyvä silmäsairaus on retinitis pigmentosa eli ystävien kesken retku. Lapsuudessani kuulo heikkeni minulla nopeammin kuin näkö. Ensimmäiset kuulolaitteet sain 70-luvun alussa. Myöhemmin rupesi näkökenttä heikkenemään ja sitten myös näöntarkkuuskin. Muutamia vuosia sitten kärsin selkäkivuista ja fysioterapeutti totesi, että minulla on yliliikkuva selkäranka. Välillä on myös tasapaino-ongelmia.

Mikä siis saadaan tulokseksi? Taidanpa olla syntymästä saakka kuurosokea, josta on tullut kuulonäkövammainen selkärangaton ja tasapainoton retku! Ja kaiken lisäksi syntyjään Savon muan immeinen.

Kirjoittaja kokee elämän positiivisena ja haastavana asiana. ◆

Aluesihteeri on kuurosokeusalan ammattilainen

Teksti : Ritva Rouvinen

Aluesihteerityön lähtökohta on kuurosokea asiakas. Työajasta noin puolet käytetään suoraan asiakastyöhön. Asiakastyö sisältää sekä asiakkaiden tapaamisia että heidän asioidensa hoitamista. Asiakkaita tavataan heidän kotonaan, hoitopaikassa, työpaikalla, kerhossa, aluesihteerin toimistossa tai muussa sopivassa paikassa. Asioiden hoitaminen tarkoittaa hakemusten, lausuntojen ja valitusten kirjoittamista sekä yhteyden ottamista virkamiehiin ja muihin yhteistyötahoihin. Aluesihteeri tekee aina työtään asiakkaan kanssa ja hänen tukena.

Aluesihteerityön tavoitteena on edistää kuurosokean omaehtoista, itsenäistä ja hyvää elämää. Työ sisältää siis kaikkea mahdollista ihmisen elämään liittyvää. Aluesihteerin ammattitaitoon kuuluu suomalaisen palvelujärjestelmän ja lainsäädännön tunteminen ja sen hyödyntäminen. Vastuu kuntalaisen palveluista ja tukitoimista sekä niistä tiedottamisesta on julkisella taholla. Tämä ei kuitenkaan aina toteudu ja siksi myös aluesihteerin työhön kuuluu palveluohjausta. Aluesihteerityössä palveluohjaus on asiakaslähtöinen ja asiakkaan etua korostava työtapa – aina lähdetään liikkeelle asiakkaan tarpeista. Palveluohjauksessa kootaan palvelut asiakkaan tueksi ja lievennetään palvelujärjestelmän hajanaisuuden haittoja. Aluesihteerin tekemän yksilökohtaisen palveluohjaukseen kuuluvat etenkin neuvonta, koordinointi ja asianajo.

Vaikka aluesihteeri ja asiakas tekisivät hyvät hakemukset ja niihin hyvät perustelut, ei se takaa myönteisiä päätöksiä. Usein päätöksistä ja tukitoimista pitää pyytää oikaisua, kirjoittaa valituksia tai tehdä uusia anomuksia. Tämä kaikki on aluesihteerin tekemää oikeuksien valvontatyötä. Aluesihteerin pitää osata lukea ja tulkita lakeja sekä löytää sieltä perustelut valitukseen. Palvelu- ja kuntoutussuunnitelmat ovat tässä hyviä työkaluja. Niihin kirjataan asiakkaan tarpeet sekä tilanteiden ratkaisuvaihtoehdot. Vaikka palvelusuunnitelma ei ole päätös, on se tärkeä asiakirja asiakkaan kokonaisuuden hallitsemisessa ja sitä voidaan hyödyntää mahdollista valitusta tehtäessä. Aluesihteerin tehtävä on myös huolehtia, että asiakasta kuullaan.

Palvelu- ja kuntoutussuunnitelmien tekemisestä vastaa julkinen taho. Sosiaalityöntekijä tai kuntoutusohjaaja kutsuu koolle suunnitteluryhmän, jossa kuurosokea asiakas on tärkein henkilö. Joskus voi olla helpottavaa keskustella aluesihteerin kanssa ennen tuota palaveria – tehdä yhdessä palvelutarpeen arviointia omista tarpeista keskustellen ja mennä yhdessä sovittuun palaveriin. Varsinaisessa palaverissa on sitten helpompi tuoda omia tarpeitaan esille.

Aluesihteeri on alueellaan kuurosokeustyön asiantuntija. Hän tiedottaa kuurosokeudesta ja verkostoituu mahdollisimman monen yhteistyötahon kanssa. Näitä ovat päättäjät, viranomaiset ja muut järjestöt. Verkostoitumisen kautta aluesihteeri tulee tutuksi ja myös kuurosokeuteen liittyvät seurannaisvaikutukset tulevat esille. Tämän vaikuttamistyön kautta on mahdollista päästä rakentamaan yhdessä julkisen tahon kanssa palveluja siten, että ne sopivat mahdollisimman hyvin myös kuurosokeille kuntalaisille. Mitä paremmin aluesihteeri tuntee päätöksentekijät, sitä parempia päätöksiä on mahdollista odottaa. Tällöin myös päätöksentekijät ottavat yhteyttä suoraan ja tekevät tarkentavia kysymyksiä. Verkostoituminen siis kannattaa.

Aluesihteerit kouluttavat alueellaan kuurosokeuteen liittyvistä erityispiirteistä myös kuurosokeiden parissa työskenteleviä henkilöitä. Koulutettavat voivat olla sosiaali- tai terveydenhuollon henkilökuntaa, omaisia, vapaaehtoistyöntekijöitä tai suurta yleisöä.

Aluesihteerityöhön kuuluu myös sopeutumisvalmennuskurssien järjestäminen. Tavoitteena on tarjota matalan kynnyksen kurssitoimintaa kaikkialla maassa. Sopeutumisvalmennustoiminta on eri asia kuin leiritoiminta. Sopeutumisvalmennuksessa on kyse kuurosokeuteen tai sen seurannaisvaikutukseen sopeutumisesta tai jonkin uuden taidon opettelemisesta. Pelkkä virkistystoiminta ja vertaisryhmän tapaaminen ei ole sopeutumisvalmennusta. Aluesihteerityön rahoittaja eli Raha-automaattiyhdistys on tässä asiassa tarkkana. Kuurosokeiden kerhotoiminta tarjoaa mahdollisuuden vertaistukeen, virkistykseen, tiedon saantiin ja sosiaaliseen vuorovaikutukseen. Aluesihteeri tukee kerhotoimintaa alueellaan ja ohjaa uusia asiakkaita kerhotoiminnan piiriin. ◆

Aluesihteeripalvelut esittäytyy

Uuden asiakkaan tapaaminen

Ensimmäisessä tapaamisessa uudella asiakkaalla on yleensä paljon kerrottavaa. Hän kertoo, mitkä asiat tuottavat hankaluuksia ja kyselee, olisiko ongelmiin olemassa ratkaisuja. Monta kertaa kuulee kysymyksen: Onko muillakin samanlaisia hankaluuksia, onko muitakin samassa tilanteessa eläviä kuin minä? Aluesihteeri kirjoittaa ylös asioita ja sopii uuden asiakkaan kanssa, mitkä asiat hoidetaan ensin ja mitkä vähän myöhemmin. Aluesihteeri kertoo erilaisista vaihtoehdoista ja ratkaisuista. Hoidettavien asioiden listasta voi tulla pitkä tai lyhyt riippuen asiakkaan tarpeista ja tilanteesta. Ensimmäisillä tapaamiskerroilla kartoitetaan yhdessä toiminnallisia haittoja ja selvitetään mahdollisuuksia sekä pyritään luomaan luottamukselliset suhteet asiakkaaseen. Aluesihteeri kertoo myös mitä työtä tekee ja mistä järjestöstä tulee. Hän kertoo, että Suomen Kuurosokeat ry on kuulonäkövammaisten oma järjestö.

Yleensä kaikkien asioiden hoitaminen ja palveluiden saaminen vaatii lääkärinlausuntoja sekä erilaisia tutkimuksia ja selvityksiä. Nyt alkaa asiakkaan, aluesihteerin ja eri palvelujärjestelmien välinen yhteistyö. Uudella asiakkaalla ei välttämättä ole tietoa, keiden työntekijöiden puoleen voi kääntyä ja mihin palveluihin hänellä on oikeus. Tässä aluesihteeristä on apua - hän tuntee alueen palvelujärjestelmiä sekä Suomen lainsäädäntöä.

Näin alkaa taivallus kohti palveluiden hakemista, saamista, uusien menetelmien, apuvälineiden ja palveluiden käyttöönottamista ja eri ammattiryhmiin ja työntekijöihin tutustumista. Joskus tulee myös hylkypäätöksiä ja pettymyksiä. Yleisimpiä alussa haettavia palveluita uusilla asiakkailla ovat kuljetus- ja avustajapalvelu, hälytinjärjestelmät sekä valaistusmuutokset kotiin. Aina kuitenkin käsitellään ensiksi ne asiat, mitkä asiakas kokee tärkeimmiksi. Pikkuhiljaa käydään asiakkaan kanssa läpi järjestön tarjoamaa paikallista kerhotoimintaa, korotetun hoitotuen hakemista, verotuksen invalidivähennystä, järjestön kursseja, jäsenyyttä ja muita sosiaaliturvaan ja kuntoutukseen liittyviä asioita sekä apuvälineitä ja niiden hankkimisreittejä.

Ensimmäisillä kerroilla asiakas voi kohdata niin paljon uusia asioita, että ne unohtuvat. Palveluita kertaillaan myöhemmissä tapaamisissa. Aluesihteeri on vaitiolovelvollinen ja se luo turvaa puhua asioista, joista ei välttämättä halua kertoa edes aivan läheisillekään ihmisille.

Yksi aluesihteerin päivä

Torstai 8. päivä joulukuuta 2011

Klo 8.00 toimistolle kirjaamaan edellispäivän kotikäynti asiakasrekisteriohjelmaan ja hoitamaan siitä seuranneet asiat. Asiakkaan pyynnöstä aluesihteeri soittaa sairaalan kuntoutusohjaajalle sekä kunnan sosiaalityöntekijälle ja varmistaa vielä asiakkaan omaiselta pari asiaa. Vielä täytyy ehtiä valmistautua päivän kokouksiin ja etsiä kartasta tulevat tapaamispaikat.

Klo 9.30 Kauppaan hakemaan kahvimaitoa ja kahvipannu tulille. Kokoushuoneen järjestäminen tulkkausta varten, induktion virittäminen ja pöydän kattaminen.

Klo 10.00 Työryhmän kokoontuminen, jonka teemana valtakunnallinen oikeuksienvalvonta. Selvitetään nykytilannetta, lakien rajauksia ja mahdollisuuksia, keskustellaan eri näkökulmista ja kirjataan jatkotoimenpiteitä. Aluesihteeri tekee muistion, ottaa yhteyttä lakimieheen ja lähettää sähköpostin muille aluesihteereille. Hän selvittää minkälaisia kokemuksia heillä on vastaavanlaisesta ongelmatilanteesta.

Klo 11.45 Auton rattiin ja parkkipaikan etsintää uudessa kokouspaikassa.

Klo 12.00 Yhteistyöverkoston tapaaminen, jossa käsitellään alueellista yhteistoimintaa seurakunnan ja kunnan vammaispalvelujen kanssa. Sovitaan seuraavan vuoden yhteisistä tehtävistä, työnjaosta ja vastuista.

Klo 13.45 Auton rattiin kartta kädessä ja etsimään seuraavaa paikkaa.

Klo 14.00 Aistipäivän suunnittelukokous. Päivä tarkoittaa esilläoloa ja kuurosokeuskoulutusta yleisölle. Aluesihteeri lupaa etsiä kontrastikattaukseen tarvittavat tavarat sekä pyytää kangaskauppoja mukaan päivään esittelemään sopivia materiaaleja näkövammaisille. Lisäksi aluesihteeri ottaa vastuulleen kolme apuvälineyritystä, joihin hän on yhteydessä tulevan aistipäivän osalta. Myös paikallinen avustajakeskus halutaan päivään mukaan ja tulkit on

tilattava. Aluesihteeri pyytää tarjouksen tulkkausfirmoilta ja yrittää useaan kertaan tavoittaa avustajakeskuksen ihmisiä, mutta ei saa heitä kiinni.

Klo 16.00 Kotiinlähtö ja samalla aluesihteeri huomaa, että päivän tapaamisten aikana hänelle on tullut kolme tekstiviestiä, kaksi puhelua ja 14 sähköpostia. Kiireelliset asiat aluesihteeri päättää soittaa kotimatkallaan, mutta loput asiat hän jättää seuraavalle aamulle, jolloin hänellä on kotikäynti yli 100 km päässä. Onneksi asiakkaan paperit ovat aluesihteerin mukana ja hän on ehtinyt selvittää seuraavan päivän asiakkaan asioita jo etukäteen valmiiksi. Menipä päivä nopeasti! ◆

Viisi kysymystä

Vastaukset:
1) 75 valtion ja itsehallintoalueen liikennesäännöt määräävät, että ajetaan tien vasenta reunaa.
2) Pieni jääkausi
3) Pääjalkaiset
4) 15. syyskuuta 1830.
5) Rakennus on saanut nimensä viisikulmaisen muotonsa vuoksi (pentagon on viisikulmio).

Aluesihteerityö näkyväksi

JET-koulutuksen kehittämishanke

Teksti: Ritva Rouvinen

Aluesihteeripalveluissa on tulossa suuria muutoksia lähivuosina. Henkilökunta ikääntyy ja siirtyy eläkkeelle. Suurin osa aluesihteereistä on ollut työssään pitkään. Se kertoo työn mielekkyydestä ja sitoutumisesta työhön. Aluesihteerin työtä tehdään sekä sääntöjen, ohjeiden, etiikan ja ammatillisuuden, mutta myös persoonan kautta. Työn sisältöön ja painopisteisiin vaikuttavat sekä yhdistyksen asettamat tavoitteet että linjaukset, mutta myös alueiden ja asiakaskunnan erilaisuus eri puolilla maata. Aluesihteerityölle tulee vaatimuksia sekä asiakkailtamme, että myös rahoittajaltamme eli Raha-automaattiyhdistykseltä. Se edellyttää työltämme ammatillisuutta emmekä saa tehdä julkisen tahon työtä.

Aluesihteerityötä on tehty jo yli neljäkymmentä vuotta. Työ on periaatteessa samaa kuin alussakin: asiakkaiden parissa tehtävää ohjaus- ja neuvontatyötä sekä vaikuttamistyötä. Viime aikoina oikeuksien valvonnan osuus on kasvanut ja työssä vaadittava osaaminen laajentunut niin paljon, että yksittäinen aluesihteeri ei voi millään osata tai muistaa kaikkia asioita ulkoa. Julkiset palvelut vaihtelevat alueittain ja siksi niistä tiedottaminen yleisellä tasolla on hankalaa. Usein pitää kuitenkin selvittää palveluiden tilanne yksittäisen asiakkaan kohdalta erikseen.

Kun yhdistyksemme hallitus antoi minulle mahdollisuuden suorittaa Johtamisen erikoisammattitutkinnon, tiesin heti mikä olisi minun kehittämisprojektini aihe: aluesihteerityön laatukäsikirja. Kun kerroin tämän aluesihteereille, he sanoivat heti: vihdoinkin. Laatukäsikirjaan kirjoitetaan aluesihteerityön arvot, strategia, teoriatausta, palveluprosessit, työmenetelmät ja lainsäädäntö. Siinä kuvataan käytännön työ ja sitoudutaan tiettyyn laatutasoon. Tässä tilanteessa, jossa pitkäaikaisille työntekijöille kertynyt osaaminen on vaarassa hävitä eläkkeelle siirtymisten myötä, on tärkeää kerätä myös kaikki hiljainen tieto kirjalliseen muotoon. Sen kautta saamme työmme näkyväksi, se helpottaa uusien työntekijöiden perehdyttämistä ja uuden työn aloittamista, mutta se kertoo myös teille asiakkaille, mitä teillä on oikeus odottaa työltämme.

Laatukäsikirjan tekeminen on iso asia. Omassa kehittämisprojektissani tein vasta sisällysluettelon. Lopullisen työn oletan olevan valmis viiden vuoden kuluttua. Käsikirjaa kirjoittavat kaikki aluesihteerit yhdessä minun kanssani muun työn ohessa. Olemme jo aloittaneet työn kirjoittamalla sopeutumisvalmennustoiminnan ja työllisyysasioiden hoitamisen. Tarkoituksena on kertoa teille asiakkaille työn etenemisestä. Julkistamme käsikirjan sen valmistuttua.

Ritva Rouvinen
aluejohtaja

JET-koulutuksen taustaa

Suomen Kuurosokeat ry:n esimiehet osallistuivat esimieskoulutukseen eli JET-tutkintoon Tampereen Aikuiskoulutuskeskuksessa. Koulutus alkoi 1.9.2010 ja päättyi 15.2.2012.

Vuoden 2012 Tuntosarven numeroissa esitellään koulutukseen liittyvät kehittämishankkeet. ◆

Viittomakielen ohjaaja vastaa
kuurosokean yksilölliseen palveluntarpeeseen

Teksti: Seija Troyano
kuva: Seija Troyanon albumi

Pohjois-Savon opistolla alkoi viittomakielen ohjaajakoulutus syksyllä 2001. Tähän mennessä opistolta on valmistunut noin 125 ohjaajaa. Opiston kolmevuotinen koulutus sisältää nykyisellään kuurosokeusopintoja kymmenen opintoviikon verran.

Minulla on ollut ilo seurata viittomakielen ohjaajakoulutusta lähes sen alkumetreiltä saakka. Ohjaajien opettajaan, **Sisko Räsäseen**, tutustuin jo sitäkin aikaisemmin tulkinkäyttäjänä Siskon toimiessa silloin (viittovana) tulkkinani.

Lähempi tutustuminen ohjaajien koulutukseen tapahtui, kun lähistöllä asunut, vk-ohjaajaksi opiskeleva nuori tiedusteli, että voisiko hän tulla tutustumaan ja tekemään opiskeluun liittyviä kysymyksiä. Kiinnostuin heti koulutuksen sisällöstä. Viittomakielen ohjaaja sopi mielestäni hyvin tulkkipalvelun rinnalle muuttuneeseen tilanteeseeni, jonka sisäkorvaimplantti on tuonut mukanaan.

Saatuani implantin 1995 tiedostin jo silloin, että siinä missä aiemmin tarvitsin viittovaa tulkkia, painottui palvelun tarpeeni nyt enemmänkin näkemisen rajoitteisiin.

Monissa arjen tilanteissa en enää tarvinnut perinteistä tulkkipalvelua vaan enemmän opasta, joka kuvailee ympäristöä, auttaa näkemisen tuomissa ongelmissa ja samalla kuitenkin hallitsee kuurosokeuteen liittyvän problematiikan.

Myöhemmin pohdin myös säästöjä tulkkipalveluresurssien sekä tulkin palkkakustannusten osalta, joita yhteiskunnalle syntyisi jos asiakkaan olisi mahdollista valita mielekäs palvelu tilannekohtaisesti.

Koska niin tulkkien kuin viittomakielen ohjaajien koulutukseen kuuluu tietty määrä kuurosokeusopintoja, merkitsee se asiakkaalle selkeää palvelun laatua. Yksilöllinen tilanne ratkaisee, kumpaa palvelua asiakas kulloinkin tarvitsee.

Kehittynyt lääketiede tarjoaa kuuloimplantin avulla nykyisin minulle ja monille kuurosokeille mahdollisuuden suhteellisen itsenäiseen kuulemiseen silloin, kun taustalla ei ole häiritsevää melua tai päällekkäispuhetta.

Lisäksi on mahdollisuus hyötyä mm. induktiosta kokouksissa. Viittomia käytän enää vain harvoin, kun kohtaan viittovia ihmisiä.

Implantti ei poista tarvetta perinteiseen tulkkipalveluun, mutta mahdollistaisi sen, että palvelun tarjoajaksi riittäisi monessa arjen tilanteessa tulkin sijasta viittomakielen ohjaaja. Nykyisen käytännön mukaan se ei (vielä) ole mahdollista muutoin kuin jos kunta myöntää ko. palvelun henkilökohtaisena apuna. Kun maksajana on kunta, vastaan tulee käytännön ongelmia kulukorvausten osalta, joita tulkkipalvelun kentällä ei nykyisin juurikaan ole.

Koska henkilökohtainen apu on tänään myös subjektiivinen oikeus, tarvitsee viittomakielinen henkilö luonnollisesti avustajan, joka pystyy kommunikoimaan hänen kanssaan. Niinpä jotkut kunnat ovat jo palkanneet vk-ohjaajia henkilökohtaiseksi avustajaksi viittoville asiakkaille.

Toivon, että vaikuttamis- ja tiedottamistyö etenee ja aivan lähitulevaisuudessa kuurosokeat sekä myös muut tulkkipalvelun piirissä olevat asiakkaat voisivat yksilöllisen tilanteen mukaan valita joko tulkkipalvelun tai viittomakielen ohjaajapalvelun.

Pohjois-Savon opiston viittomakielen ohjaajaopiskelijat ovat toisen ja kolmannen vuosikurssin aikana tehneet tiivistä yhteistyötä Kuopion kuurosokeiden kerhon kanssa. Kerho on usein kokoontunut opistolla ja oppilaat ovat olleet mukana leireillä ja kursseilla. Näin kokemusta on kertynyt puolin ja toisin. Opiskelijat ovat toimineet oppaina myös yksittäisissä tilanteissa, jos heitä on halunnut käyttää. Minä olen käyttänyt heitä mielelläni, koska kokemukset ovat olleet aina antoisia puolin ja toisin.

Yhdistys on halunnut esityksestäni muistaa viittomakielen ohjaajiksi valmistuvia opiskelijoita viime vuosina pienellä stipendillä. Tänä keväänä stipendin sai **Pinja Hiltunen**. Stipendistään Pinja yllättyi iloisesti. Myös Pohjois-Savon Opisto, Pinjan koulutustaho, muisti häntä stipendillä.

Plnjan terveiset ja kiitokset

”Haluan kiittää Suomen Kuurosokeat ry:tä minulle osoitetusta hienosta eleestä; saamastani stipendistä. Sillä on minulle paljon merkitystä ja tunnearvoa. Stipendi motivoi minua kehittymään entistä enemmän taidoissani ja on palkinto tähän saakka syntyneistä onnistumisenkokemuksista. Kiitos!” ◆

Kuvassa järjestömme stipendin 31.5. saanut tuore viittomakielen ohjaaja Pinja Hiltunen (oik.). Pohjois-Savon opiston pihalla vaihdoimme kuulumisia juhlan jälkeen.

Tiedotukselta

Osallistu kotisivujen uudistamiseen!

Uudistamme Suomen Kuurosokeat ry:n kotisivuja. Osallistu sivujen kehittämiseen antamalla palautetta nykyisistä sivuista. Voit kertoa myös toiveita ja ideoita sisällöistä tai vaikkapa käytettävyydestä.

Osoitteessa www.kuurosokeat.fi on kysymyksiä, joihin vastaamalla voit vaikuttaa! Vastausaikaa on elokuun loppuun saakka. Palautetta voi antaa myös osoitteella: palaute@kuurosokeat.fi. Kiitos vastauksista! ◆

Tiedotus toivottaa lukijoille aurinkoista ja lämmintä kesää!

Kuva: Katriina Ekola

Kesänavausilta

Nimimerkki Ojoisten torpparska

Päivä alkoi ihanasti, kun aurinko paistoi kirkkaasti. Linnut lensivät etsien syötävää poikasilleen. Metsäkauris kulki rauhallisesti puiston kautta metsään etsien syötävää. Minua ihastutti komea metsäkauris! Peltohiiret hyppelivät pellon yli puistoon. Varikset nakuttelivat huutaen omaa värssyään. On Luojan ihmeteko!

Taloyhtiön kesänavaus pidettiin pihamaalla. Meidät toivotettiin tervetulleiksi iltaan. Juotiin hyvää juomaa ja syötiin pikkupurtavaa, maistui hyvältä! Grillaajalle kiitos! Juotiin piparimaustekahvia. Voimakas aromimaku oli minulle uusi.

Ruokailun jälkeen keskusteltiin pihaistutuksista ja muista asumisviihtyvyyteen liittyvistä asioista. Ehdotettiin, että tarvitaan keinutuoli kattoineen sekä pöytä ja tuolit. Keskusteltiin kukkien ja pensaspuiden istutuksesta. Ehdotettiin, että joka rappuoven viereen laitetaan kukkalaatikko, johon istutettaan kukkataimet. Ehdotettiin, että Lepaan puutarhaopiston opiskelijat suunnittelevat pihamaan ja kukkien istutuksen, koska puutarhaopiskelijat opettajineen suunnittelivat alkuperäisen 40 vuotta sitten. Pihamaalla voidaan harrastaa myös eri pelejä. Hallituksen jäsen merkitsi muistioon, mitä keskusteltiin.

Kaivattiin koirien seuraa, mutta omistaja ei uskalla päästää koiria ulos vaan pitää tämän illan sisällä. Oli ihanaa seurata suloisten tyttöjen leikkimistä ja juoksemista omassa leikkipaikassaan äidin vahtiessa.

Ilta alkoi loppua ja kiiteltiin hyvästä keskustelusta ja hyvästä tarjoilusta hallituksen jäsentä. Olen tyytyväisenä asunut 27 vuotta samassa taloyhtiössä. Täällä on hyvä ja yhteishenkinen naapurusto, tullaan hyvin toimeen. Huumori hersyy puheissa. Minua tervehditään ja suhtaudutaan ystävällisesti kuulonäkövammaisena. Haluan kiittää naapurustoa lämpimästi hyvästä yhteistyöstä! ◆

Ystävien kanssa kohti kesää

Teksti ja kuvat: Jorma Säynäjäkangas

Rovaniemellä Rovala-opiston keramiikkaluokassa **Aatun** kamera räpsähtää ja hymyilevästä **Toivo Kokkosesta** ja hänen teräsverkosta sekä messinkiosista rakentamastaan omakuvasta saadaan hieno kuva. Topi täyttää heinäkuussa 97 vuotta, mutta ikä ei ole este hänen osallistumiselleen. Hän on aina ollut innokas lähtemään Lapin kuurosokeiden leireille ja kursseille.

Lapin aluekurssin nimeksi valikoitui ”Ystävien kanssa kohti kesää”. Sekä ystävyyteen että kesään liittyy lämpö ja välittäminen. Kurssin aiheena oli verkostokartan laatiminen ihmissuhteista. **Aatos Ahonen** käytti opetuksessaan metallia: teräsverkkoa sekä messinki- ja kuparilevyä. Lapin kuurosokeille kuvataidetta 16 vuotta opettaneen **Irene Kangasniemen** johdolla valmistettiin kauniita sydämiä kuvaamaan ihmissuhteiden lämpöä ja rakkautta. Alustalle nousi myös värikkäitä kolmiulotteisia teoksia, joihin jokainen hahmotteli läheisiä ihmisiään. Käytettiin eri materiaaleja, muotoja ja värejä.

Avustajina oli seitsemän valmista viittomakielen ohjaajaa ja yhdeksän tänä keväänä valmistuvaa opiskelijaa. Lisäksi viime syksynä opintonsa aloittaneet kävivät tutustumassa kurssiin ja kurssilaisiin. Käsillä tekemisen tilanteissa tulkin ja ohjaajan yhteistyö toimi hienosti erityisesti silloin, kun tulkki viittoo kaventuneeseen näkökenttään, jolloin etäisyyttä on oltava vähintään kaksi metriä. Ohjaajan tehtävänä oli tällöin avustaa ja tarkentaa ohjeistuksia taktiilisti.

Idea kurssille syntyi Suomen Kuurosokeat ry:n ToTo-projektin myötä. Jokainen hahmotteli ensin paperille nelikenttään tärkeitä ihmisiä – perheenjäseniä, sukulaisia, ystäviä ja viranomaisia. Omasta hahmosta luotiin verkostokartta väreillä ja etäisyydellä. Syntyvistä töistä keskusteltiin ja jokainen sai jakaa ja antaa huomiota toisten töistä. Kurssin alussa vastaava sosiaalityöntekijä **Marja-Leena Nurmela** kertoi verkostokartoista. Kurssin päätöstilaisuudessa hänen johdollaan syntyikin vilkas keskustelu ja tunnelma oli käsin kosketeltava. Taideteokset kiersivät ja niitä kosketeltiin. Kokoussali pursui välittämistä ja iloa. ◆

Kuurosokea Toivo Kokkonen on valmistanut omakuvan teräsverkosta ja messingistä. Sen sisälle hän on rakentanut erilaisia hahmoja kuvaamaan omaa ihmissuhdeverkostoaan. Toivo täyttää ensi heinäkuussa 97 vuotta.

Kuva oikealla: Leena Hartikainen rakentaa omaa ihmissuhteittensa kolmiultteista verkostokarttaa erilaisista hahmoista.

Kuva vasemmalla: Timo Leppäjärvi ja omakuva.

Kuva oikealla: Irma Luokkasen taideteos valmistumassa. Vieressä viittomakielenohjaaja Tiia ja viittomakielenohjaajaksi tänä keväänä valmistuva Sanna.